

Zasady funkcjonowania rezerw na ryzyko kredytowe w bankach w Republice Czeskiej

Teresa Orzeszko

Wstęp

Wśród rezerw, stanowiących tradycyjny instrument walki z ryzykiem, można wyodrębnić rezerwy na ryzyko kredytowe, charakterystyczne dla instytucji kredytowych, które są na takie ryzyko narażone.

Mimo że wspomniane rezerwy są znane już od wielu lat i powszechnie stosowane przez różnego typu instytucje kredytowe na całym świecie, zasady ich funkcjonowania nie zostały dotąd ujednoczone w skali ponadkrajowej i podlegają ciągłej ewolucji, zwłaszcza w krajach rozwijających się. Ze względu na fakt, że praktyka poszczególnych krajów w odniesieniu do rezerw na ryzyko kredytowe jest odmienna, warto ją poznać.

Celem niniejszego artykułu jest analiza i prezentacja systemu rezerw na ryzyko kredytowe, charakterystycznego dla banków funkcjonujących w Czechach, tj. dla instytucji, które – zgodnie z obowiązującym tam

Prawem bankowym¹ – spełniają jednocześnie trzy warunki, a mianowicie:

- mają siedzibę zarejestrowaną na terenie Republiki Czeskiej,
- są osobami prawnymi założonymi w formie spółki akcyjnej,
- przyjmują depozyty od wierzycieli i udzielają kredytów na podstawie otrzymanej licencji bankowej, uprawniającej do wykonywania takich czynności.

Według stanu na koniec 2003 r., działalność na terenie Czech prowadziło 35 banków (tabela 1).

¹ Zákon č. 21/1992 Sb. ze dne 20. prosince 1991 o bankách, ve znění změn podle zákona: č. 264/1992 Sb., č. 292/1993 Sb., č. 156/1994 Sb., č. 83/1995 Sb., č. 84/1995 Sb., č. 61/1996 Sb., č. 306/1997 Sb., č. 16/1998 Sb., č. 127/1998 Sb., č. 165/1998 Sb., č. 120/2001 Sb., č. 239/2001 Sb., č. 319/2001 Sb., č. 126/2002 Sb., č. 453/2003 Sb., a. 257/2004 Sb., č. 439/2004 Sb.

Tabela 1 Liczba i rodzaje banków w Republice Czeskiej w latach 1999-2003

Banki	1999	2000	2001	2002	2003
Ogółem	42	40	38	37	35
I. Z przewagą kapitału czeskiego	15	14	12	11	9
– państwowe	1	1	0	0	0
– kontrolowane przez kapitał państwowy	4	4	3	2	2
– kontrolowane przez kapitał prywatny	10	8	8	9	7
– pod zarządem komisarycznym	0	1	1	0	0
II. Z przewagą kapitału zagranicznego	27	26	26	26	26
– kontrolowane przez kapitał zagraniczny	17	16	16	17	17
– oddziały banków zagranicznych	10	10	10	9	9

Źródło: opracowanie własne na podstawie Basic indicators of the banking sector as of 30 June 2004, ČNB 2004, tab. 1.

Schemat 1 Rodzaje rezerw na ryzyko kredytowe w bankach w Republice Czeskiej

Źródło: opracowanie własne na podstawie zarządzenia nr 9 Czeskiego Narodowego Banku z 6.11.2002 r. w sprawie zasad wyceny należności finansowych i tworzenia rezerw bankowych oraz zasad nabywania niektórych rodzajów aktywów.

Rodzaje oraz podstawy prawne rezerw na ryzyko kredytowe

Rezerwy na ryzyko kredytowe tworzone przez banki w Republice Czeskiej wchodzą w zakres szerszej kategorii rezerw na ryzyko i straty. Biorąc pod uwagę kryterium przedmiotowe, można je podzielić na dwie odrębne kategorie, tj.:

- rezerwy na należności finansowe (po czesku – *opravné položky k pohledávkám z finančních činností*),
- rezerwy na wybrane pozycje pozabilansowe (po czesku – *rezervy k vybraným podřvahovým položkám*).

² Czeski termin „opravné položky” w dosłownym tłumaczeniu oznacza „pozycje (odpisy) korygujące (aktualizujące)”, jednak ze względu na fakt, że kategorie tego typu uznawane są w teorii rachunkowości za jeden z typów szeroko rozumianych rezerw, w artykule używane będzie pojęcie „rezerwy”.

Rezerwy na należności finansowe nie tworzą jednorodnej grupy. Można je poddać dalszemu podziałowi, tym razem ze względu na podstawę ich tworzenia. Wspomniane kryterium pozwala wyodrębnić:

- rezerwy na indywidualne należności (po czesku – *opravné položky k jednotlivým pohledávkám*),
- rezerwy na portfel należności wymagających uwagi (po czesku – *opravné položky k portfoliím pohledávek vyžadujících pozornost*),
- rezerwy na portfel należności indywidualnie nieistotnych (po czesku – *opravné položky k portfoliím jednotlivě nevýznamných pohledávek*) (schemat 1).

Przykładowe dane na temat skali rezerw na ryzyko kredytowe, utrzymywanych przez czeskie banki zaprezentowano w tabeli 2.

Tabela 2 Rezerwy na ryzyko kredytowe i wierzytelności stanowiące podstawę ich tworzenia w bankach w Republice Czeskiej w latach 1999-2003

Wyszczególnienie	1999	2000	2001	2002	2003
I. Wierzytelności stanowiące podstawę tworzenia	w mln czeskich korun (CZK)				
rezerw na ryzyko kredytowe:	291 061	257 762	199 286	147 102	114 014
1) pod obserwacją	92 124	85 814	71 091	71 332	64 404
2) zagrożone:	198 937	171 948	128 195	75 770	49 610
a) poniżej standardu	39 379	54 910	31 859	27 515	19 299
b) wątpliwe	38 433	27 276	29 447	11 689	6 913
c) stracone	121 125	89 762	66 889	36 566	23 398
II. Rezerwy na ryzyko kredytowe	103 783	77 141	77 283	58 689	38 265
III. Pokrycie wierzytelności rezerwami na ryzyko	w %				
kredytowe (II/III)	35,66	29,93	38,78	39,90	33,56

Źródło: opracowanie własne na podstawie Basic indicators of the banking sector as of 30 June 2004, âNB 2004, tab. 1.

Czechy należą do krajów, w których zasady funkcjonowania rezerw na ryzyko kredytowe zostały sformalizowane. Stopień sformalizowania jest różny w zależności od rodzaju tych rezerw – zdecydowanie wyższy w przypadku rezerw na należności finansowe niż w odniesieniu do rezerw na wybrane pozycje pozabilansowe.

Przepisy odnoszące się do omawianych rezerw, takie same dla wszystkich banków, zawarte są w kilku aktach prawnych, spośród których należy wymienić przede wszystkim:

– zarządzenie nr 9 Czeskiego Narodowego Banku z 6.11.2002 r. w sprawie zasad wyceny należności finansowych, dokonywania odpisów aktualizujących i tworzenia rezerw oraz zasad nabywania niektórych rodzajów aktywów³,

– obwieszczenie Ministerstwa Finansów z 06.11.2002 r. w sprawie wykonywania niektórych postanowień ustawy z 12.12.1991 r. o rachunkowości przez podmioty rachunkowości, które są bankami i innymi instytucjami finansowymi⁴,

– ustawę z 20.11.1992 r. o podatku dochodowym⁵,

– ustawę z 20.11.1992 r. o rezerwach do celów ustalenia podstawy opodatkowania podatkiem dochodowym⁶.

Wszystkie wymienione akty od czasu ich uchwalenia były kilkakrotnie nowelizowane. Oznacza to, że zmieniały się również normowane przez nie zasady działania systemu rezerw bankowych w Czechach. Ostatnie zmiany w omawianym zakresie weszły w życie 1.01.2005 r. Prezentowany materiał opiera się na aktualnym stanie prawnym.

³ Opatření České národní banky č. 9/2002 Věst. ČNB ze dne 6. listopadu 2002, kterým se stanoví pravidla pro posuzování pohledávek z finančních činností, tvorbu opravných položek a rezerv a pravidla pro nabytí některých druhů aktiv, ve znění změn podle opatření České národní banky: č. 5/2003 Věst. ČNB, č. 6/2004 Věst. ČNB.

⁴ Vyhledávka č. 501/2002 Sb. Ministerstva financí ze dne 6. listopadu 2002, kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů, pro účetní jednotky, které jsou bankami a jinými finančními institucemi, ve znění změn podle vyhlášky Ministerstva financí: č. 473/2003 Sb., 545/2004 Sb.

⁵ Zákon č. 586/1992 Sb. ze dne 20. listopadu 1992 o daních z příjmů, ve znění změn podle zákona: č. 35/1993 Sb., č. 96/1993 Sb., č. 157/1993 Sb., č. 196/1993 Sb., č. 323/1993 Sb., č. 42/1994 Sb., č. 85/1994 Sb., č. 114/1994 Sb., č. 259/1994 Sb., č. 32/1995 Sb., č. 87/1995 Sb., č. 118/1995 Sb., č. 149/1995 Sb., č. 248/1995 Sb., č. 316/1996 Sb., č. 18/1997 Sb., č. 151/1997 Sb., č. 209/1997 Sb., č. 210/1997 Sb., č. 227/1997 Sb., č. 111/1998 Sb., č. 149/1998 Sb., č. 168/1998 Sb., č. 333/1998 Sb., č. 63/1999 Sb., č. 129/1999 Sb., č. 144/1999 Sb., č. 170/1999 Sb., č. 225/1999 Sb., č. 3/2000 Sb., č. 17/2000 Sb., č. 27/2000 Sb., č. 27/2000 Sb., č. 72/2000 Sb., č. 100/2000 Sb., č. 103/2000 Sb., č. 121/2000 Sb., č. 132/2000 Sb., č. 241/2000 Sb., č. 340/2000 Sb., č. 492/2000 Sb., č. 117/2001 Sb., č. 120/2001 Sb., č. 239/2001 Sb., č. 453/2001 Sb., č. 483/2001 Sb., č. 50/2002 Sb., č. 128/2002 Sb., č. 198/2002 Sb., č. 210/2002 Sb., č. 260/2002 Sb., č. 308/2002 Sb., č. 575/2002 Sb., č. 162/2003 Sb., č. 362/2003 Sb., č. 438/2003 Sb., č. 19/2004 Sb., č. 47/2004 Sb., č. 49/2004 Sb., č. 257/2004 Sb., č. 360/2004 Sb., č. 436/2004 Sb., č. 562/2004 Sb., č. 669/2004 Sb.

⁶ Zákon č. 593/1992 Sb. ze dne 20. listopadu 1992 o rezervách pro zjištění základu daně z příjmů, ve znění změn podle zákona: č. 157/1993 Sb., č. 323/1993 Sb., č. 244/1994 Sb., č. 132/1995 Sb., č. 213/1996 Sb., č. 211/1997 Sb., č. 333/1998 Sb., č. 363/1999 Sb., č. 492/2000 Sb., č. 126/2002 Sb., č. 260/2002 Sb., č. 176/2003 Sb., č. 438/2003 Sb., č. 669/2004 Sb.

Rezerwy na należności finansowe

Przez pojęcie rezerw na należności finansowe rozumie się w czeskich bankach odpisy korygujące (aktualizujące), które odzwierciedlają przejściową utratę wartości bilansowej tego typu należności i obciążają koszty działalności bankowej.

Przedmiotem wspomnianych rezerw, jak sugeruje ich nazwa, są należności finansowe, za które uznaje się wierzytelności powstałe w związku z wykonywaniem czynności wymagających posiadania licencji bankowej, a w szczególności należności z tytułu: udzielonych kredytów, leasingu finansowego, założonych lokat, zrealizowanych gwarancji, akredytyw, faktoringu, sprzedaży papierów wartościowych z odroczonym terminem płatności dłuższym niż 30 dni kalendarzowych, sprzedaży papierów wartościowych, gdy nie została ona rozliczona w ciągu 30 dni od terminu umownego, oraz z tytułu przekazanych zaliczek na zakup papierów wartościowych na okres dłuższy niż 30 dni kalendarzowych. Do omawianej kategorii nie zalicza się należności z tytułu posiadania papierów wartościowych, należności z tytułu operacji instrumentami pochodnymi oraz należności o charakterze niefinansowym, w tym z tytułu: umowy o pracę i umów pokrewnych, zaliczek operacyjnych, zaliczek na zakup aktywów rzeczowych oraz wartości niematerialnych i prawnych, sprzedaży zapasów, aktywów rzeczowych oraz wartości niematerialnych i prawnych.

Zgodnie z obowiązującymi w Czechach przepisami, nie należy jednak tworzyć rezerw na należności finansowe, które są wyceniane według wartości godziwej.

Okolicznością uzasadniającą tworzenie rezerw na należności finansowe jest wyłącznie przejściowa utrata wartości tych należności. Wspomniane rezerwy powinny być zatem tworzone tylko i zawsze wtedy, gdy spełnione są jednocześnie dwa warunki, a mianowicie gdy bank:

- stwierdzi utratę wartości bilansowej poszczególnych należności (lub ich grupy) i
- nie spíše odpowiedniej części lub całości należności, w przypadku których nastąpiła utrata wartości, bezpośrednio w koszty – takie bezpośrednie obciążenie kosztów jest obligatoryjne, gdy należność pochodzi od dłużnika, w odniesieniu do którego sąd odrzucił wniosek o wszczęcie postępowania upadłościowego ze względu na brak aktywów lub zawiesił takie postępowanie z powodu niewystarczalności aktywów do pokrycia kosztów jego kontynuowania.

Utworzone rezerwy na należności finansowe rozwiązuje się poprzez uznanie przychodów, gdy ustanie przyczyna uzasadniająca ich dalsze utrzymywanie, czyli gdy zaniknie powód, który tłumaczył ich utworzenie. Wykorzystanie rezerw, o których mowa następuje natomiast poprzez spisanie w ich ciężar należności, na które zostały utworzone. Ma to miejsce wówczas, gdy na trwałe utracą swoją wartość.

Tabela 3 *Klasyfikacja należności finansowych według jakości w bankach w Republice Czeskiej*

Kategoria należności	Charakterystyka należności
NORMALNE	<ol style="list-style-type: none"> Należności spełniające jednocześnie następujące warunki: <ul style="list-style-type: none"> – nie ma żadnych powodów, aby wątpić, że będą w pełni spłacone, – kapitał (należność główna), odsetki oraz prowizje są należycie spłacane (zgodnie z umową) i w żadnym przypadku przeterminowanie płatności z ich tytułu nie przekracza 30 dni, – żadna należność od danego dłużnika nie była restrukturyzowana w ciągu ostatnich 2 lat z powodu pogorszenia się jego sytuacji finansowej. Należności, w przypadku których przeterminowanie płatności z tytułu kapitału, odsetek oraz prowizji nie jest dłuższe niż 540 dni: <ul style="list-style-type: none"> – od dłużników zaliczanych do grupy z zerową wagą ryzyka, zgodnie z rozporządzeniem Czeskiego Narodowego Banku nr 333/2002 z 03.06.2002 r. w sprawie określenia norm ostrożnościowych na potrzeby nadzoru skonsolidowanego*, – zabezpieczone w pełni zabezpieczeniami wysokiej jakości.
POD OBSERWACJĄ	<ol style="list-style-type: none"> Należności spełniające jednocześnie następujące warunki: <ul style="list-style-type: none"> – na podstawie oceny sytuacji ekonomiczno – finansowej dłużnika można sądzić, że będą w pełni spłacone, – kapitał, odsetki oraz prowizje są spłacane z pewnymi problemami, ale w żadnym przypadku przeterminowanie płatności z ich tytułu nie przekracza 90 dni, – żadna należność od danego dłużnika nie była restrukturyzowana w ciągu ostatnich 6 miesięcy z powodu pogorszenia się jego sytuacji finansowej. Należności, w przypadku których przeterminowanie jednej lub kilku płatności z tytułu kapitału, odsetek oraz prowizji jest dłuższe niż 540 dni: <ul style="list-style-type: none"> – od dłużników zaliczanych do grupy z zerową wagą ryzyka, zgodnie z rozporządzeniem Czeskiego Narodowego Banku nr 333/2002 z 03.06.2002 r. w sprawie określenia norm ostrożnościowych na potrzeby nadzoru skonsolidowanego, – zabezpieczone w pełni zabezpieczeniami wysokiej jakości.
ZAGROŻONE	
Poniżej standardu	<p>Należności spełniające jednocześnie następujące warunki:</p> <ul style="list-style-type: none"> – na podstawie oceny sytuacji ekonomiczno-finansowej dłużnika uzasadnione jest domniemanie, że mogą nie być spłacone w pełni, ale istnieje duże prawdopodobieństwo, że będą spłacone w części, – kapitał, odsetki oraz prowizje są spłacane z pewnymi problemami, ale w żadnym przypadku przeterminowanie płatności z ich tytułu nie przekracza 180 dni.
Wątpliwe	<p>Należności spełniające jednocześnie następujące warunki:</p> <ul style="list-style-type: none"> – na podstawie oceny sytuacji ekonomiczno-finansowej dłużnika uzasadnione jest domniemanie, że mogą nie być spłacone w pełni, ale istnieje prawdopodobieństwo, że będą spłacone w części, – kapitał, odsetki oraz prowizje są spłacane z pewnymi problemami, ale w żadnym przypadku przeterminowanie płatności z ich tytułu nie przekracza 360 dni.
Stracone	<ol style="list-style-type: none"> Należności spełniające jednocześnie następujące warunki: <ul style="list-style-type: none"> – na podstawie oceny sytuacji ekonomiczno-finansowej uzasadnione jest domniemanie, że nie będą spłacone w pełni – przewiduje się, że nie będą uiszczone albo będą uiszczone jedynie w bardzo niewielkiej części, – okres przeterminowania płatności z tytułu kapitału, odsetek i prowizji przekracza 360 dni. Należności: <ul style="list-style-type: none"> – od dłużników będących w trakcie postępowania układowego, – od dłużników, których upadłość została ogłoszona, z wyjątkiem należności powstałych po ogłoszeniu upadłości.

Uwagi:

Zabezpieczenia o wysokiej jakości – zabezpieczenia, z tytułu których - w przypadku niedotrzymania umowy przez dłużnika - roszczenia banku będą zaspokojone:

- przez podmiot zaliczony do grupy z zerowym ryzykiem (np. gwarancje udzielone przez banki centralne z krajów strefy A),
- z papierów wartościowych, na które rezerwy nie są normalnie tworzone z powodu zakwalifikowania ich do kategorii instrumentów finansowych utrzymywanych do upływu terminu zapadalności (np. obligacje wyemitowane przez banki centralne z krajów strefy A),
- ze złożonych w nim depozytów, jeżeli istnieje pewność, że w czasie ważności zabezpieczenia nie jest możliwe ich wykorzystanie w innych celach niż zaspokojenie banku.

Należności w pełni zabezpieczone zabezpieczeniami o wysokiej jakości – należności spełniające warunek:

$N_j \leq Z_j$, gdzie:

N_j – bieżąca wartość należności z tytułu j- tej umowy, obliczona jako: $(K_0 + O_0 + P_0) - (K_1 + O_1 + P_1)$, gdzie:

K – należność główna (z tytułu kapitału) (0 – wartość nominalna, 1 – wartość spłaconych rat),

O – należność z tytułu naliczonych odsetek (0 – narosłych, 1 – spłaconych)

P – należność z tytułu naliczonych prowizji (0 – narosłych, 1 – spłaconych),

Z_j – wartość zabezpieczeń o wysokiej jakości, przyjętych przez bank na należność z tytułu j-tej umowy.

* Vyhlaška č. 333/2002 Sb. Česká národní banka ze dne 3. července 2002, kterou se stanoví pravidla obezřetného podnikání ovládaných osob na konsolidovaném základě, ve znění změn podle vyhlášky č. 522/2004 Sb. Česká národní banka.

Saldo rezerw na należności finansowe, ustalone na dzień bilansowy, pomniejsza wartość należności wykazywanych w bilansie. W rachunku zysków i strat wykazuje się natomiast w odrębnych pozycjach:

- wartość rozwiązanych rezerw, które utworzono w poprzednich okresach sprawozdawczych,
- saldo rezerw utworzonych i wykorzystanych w danym okresie sprawozdawczym.

Metodologia ustalania wartości rezerw na należności finansowe nie jest w Czechach jednolita, tj. taka sama dla wszystkich należności. Zależy ona od tego, co stanowi podstawę tworzenia tych rezerw – poszczególne należności (należności indywidualne, należności wynikające z jednej umowy, należności wyceniane indywidualnie) czy ich portfele. To z kolei jest zdeterminowane przyjętym sposobem oceny aktualnej wartości należności. Wartość, o której mowa, może być ustalana:

- w odniesieniu do indywidualnych należności – na podstawie oceny ryzyka z nimi związanego lub oczekiwanych z ich tytułu przyszłych przepływów pieniężnych,
- w odniesieniu do portfela (koszyka, grupy) jednorodnych (homogenicznych) należności – na podstawie oczekiwanych przyszłych przepływów pieniężnych z całego portfela łącznie,
- w odniesieniu do portfela (koszyka, grupy) należności indywidualnie nieistotnych – przy wykorzystaniu modeli statystycznych szacowania strat.

Rezerwy na indywidualne należności

Na potrzeby tworzenia rezerw na indywidualne należności funkcjonujące w Czechach banki zobowiązane są oceniać każdą należność z punktu widzenia jakości i zaliczać do jednej z pięciu kategorii:

- należności normalne (po czesku – *standardní pohledávky*),
- należności pod obserwacją (po czesku – *sledované pohledávky*),
- należności poniżej standardu (po czesku – *ne-standardní pohledávky*),
- należności wątpliwe (po czesku – *pochybné pohledávky*),
- należności stracone (po czesku – *ztrátové pohledávky*).

Trzy ostatnie z wymienionych kategorii określane są łącznie mianem należności zagrożonych (po czesku – *ohrožené pohledávky*).

Przy ocenie jakości poszczególnych należności banki powinny brać pod uwagę wszelkie okoliczności mogące wpływać na zdolność ich spłaty zgodnie z umową. Dotyczy to zarówno czynników zależnych od dłużników (bieżąca sytuacja ekonomiczno-finansowa dłużnika, dotrzymywanie przez dłużnika warunków umowy, występowanie zjawiska restrukturyzacji należ-

ności od dłużnika, prawdopodobieństwo postępowania układowego z dłużnikiem lub ogłoszenia przez sąd upadłości dłużnika), jak i niezależnych od nich (sytuacja ekonomiczna, polityczna, prawna).

Podstawowe zasady zaliczania należności do poszczególnych kategorii zaprezentowano w tabeli 3.

Oprócz podstawowych reguł klasyfikowania należności do poszczególnych kategorii jakościowych, ujętych w tabeli 3, banki powinny przestrzegać dodatkowo poniższych, uzupełniających zasad:

1. Należności spełniające warunki zaliczenia do kilku kategorii jednocześnie powinny być ujęte w najgorszej spośród nich, co nie dotyczy należności w pełni zabezpieczonych zabezpieczeniami o wysokiej jakości, traktowanych zawsze jako należności normalne lub pod obserwacją.

2. Wszystkie należności (z tytułu różnych umów) od jednego dłużnika powinny być zaliczone do jednej kategorii – tej, do której zakwalifikowano należność o najgorszej jakości. Zasada ta nie dotyczy należności od dłużnika mającego zerową wagę ryzyka, należności w pełni zabezpieczonych zabezpieczeniami o wysokiej jakości oraz należności z tytułu mienia powstałego po ogłoszeniu upadłości.

3. Należności poddane restrukturyzacji powinny być kwalifikowane do tej samej kategorii co przed jej rozpoczęciem lub do lepszej (jednak zgodnie z podstawowymi zasadami klasyfikacji), jeżeli bank jest w stanie udowodnić, że ryzyko ich niespłacenia jest mniejsze niż wcześniej.

4. Należności z tytułu cesji innych należności banku lub z tytułu udzielenia kredytu na spłatę innych należności banku powinny być wstępnie ujęte w tej samej kategorii, w której figurowały lub powinny były figurować pierwotne należności, albo w kategorii lepszej, jeżeli bank jest w stanie udowodnić, że ryzyko ich niespłacenia jest niższe niż przed cesją.

5. Należności z tytułu cesji portfela innych należności banku powinny być wstępnie zaklasyfikowane do tej kategorii, do której była zaliczona lub powinna być zaliczona większość należności z tego portfela, lub do kategorii lepszej, jeżeli bank jest w stanie udowodnić, że ryzyko ich niespłacenia jest niższe niż przed cesją.

Zgodnie z obowiązującymi w Czechach przepisami, rezerwy, o których mowa, tworzy się odrębnie dla każdej należności zakwalifikowanej do kategorii „pod obserwacją” lub do grupy „zagrożone”. Ich łączna wartość (R) stanowi więc sumę rezerw utworzonych osobno dla każdej umowy (r), czyli: $R = \sum r$.

Wartość rezerwy na należność z tytułu jednej umowy może być ustalana według jednej z poniższych procedur:

- klasycznej, wykorzystującej obligatoryjne współczynniki ryzyka,
- opartej na szacowaniu strat z tytułu utraty wartości bilansowej należności.

Klasyczna procedura ustalania wartości rezerw na indywidualne należności

Klasyczna procedura ustalania wartości rezerw na indywidualne należności opiera się na wykorzystaniu do wyceny wymaganych rezerw obligatoryjnych współczynników ryzyka, które są zróżnicowane w zależności od jakości należności i w założeniu mają odzwierciedlać stopień ryzyka ich niespłacenia w ustalonym w umowie terminie.

Zgodnie ze standardową formułą obliczania wartości rezerwy na należność z tytułu jednej umowy, charakterystyczną dla procedury klasycznej (tabela 4):

– wartość rezerwy z tytułu jednej umowy obliczana jest jako iloczyn skorygowanej podstawy jej tworzenia i odpowiedniego współczynnika ryzyka,

– podstawę tworzenia rezerwy stanowi suma należności wynikających z jednej umowy, obejmująca należność główną (kapitał) oraz narosłe odsetki i prowizje,

– banki mogą korygować podstawę tworzenia rezerwy poprzez odjęcie od należności przyjętych na nie zabezpieczeń, które spełniają warunki określone przepisami prawa (tabela 5),

– współczynniki ryzyka, wśród których można wyodrębnić minimalne i maksymalne, wahają się w granicach od 0,01 do 1,00.

Opisana standardowa formuła wyliczania wartości rezerwy na należność z tytułu jednej umowy nie zawsze może być zastosowana w czystej postaci. Jej zmiana jest wymagana w trzech przypadkach, a mianowicie w odniesieniu do:

– należności zagrożonych, jeżeli są ewidencjonowane zgodnie z zasadą memoriałową, według której koszty i przychody są ujmowane w księgach rachunkowych i wykazywane w rachunku zysków i strat w tym okresie, którego czasowo i materialnie dotyczą,

– należności wycenianych w momencie powstania (pierwotnego ujęcia) według cen nabycia (np. skupione wierzytelności), jeżeli cena nabycia jest różna od ich wartości ustalonej jako suma należności głównej oraz narosłych odsetek i prowizji,

– należności z tytułu cesji portfela innych należności banku.

Jeżeli należności zagrożone ujmowane są przez bank zgodnie z zasadą memoriału, to dla każdej z nich wartość wymaganej rezerwy (r^I) powinna być obliczona według formuły:

$$r^I = r_k + r_{op}$$

gdzie:

r_k – rezerwa na należność główną, ustalona zgodnie z formułą standardową,

czyli $r_k = (n_i - z) w_i$, przy czym $n = k$, a $i = 2, 3$ lub 4 ;

r_{op} – rezerwa na narosłe odsetki i prowizje, która powinna w pełni pokrywać wartość narosłych odsetek (o) i prowizji (p), czyli $r_{op} = o + p$.

W przypadku należności wycenianych w momencie powstania według ceny nabycia, wartość wymaganej rezerwy na każdą z nich (r^{II}) powinna być obliczona zgodnie z formułą:

Tabela 4 Standardowa formuła ustalania wartości rezerw na indywidualne należności w bankach w Republice Czeskiej

$R = \sum r$, gdzie R – łączna wartość rezerw na indywidualne należności r – wartość rezerwy na należności z tytułu jednej umowy $r = (n_i - z) w_i$, gdzie				
i – kategoria jakościowa należności stanowiących podstawę tworzenia rezerw	n – podstawa tworzenia rezerw (wartość należności z tytułu jednej umowy, zakwalifikowanych do i -tej kategorii jakościowej)	z – pozycja korygująca podstawę tworzenia rezerw (wartość przyjętych przez bank zabezpieczeń, które mogą pomniejszać podstawę tworzenia rezerw)	w – współczynnik ryzyka dla należności i -tej kategorii jakościowej	
			minimalny	maksymalny
$i = 1$ – należności pod obserwacją $i = 2$ – należności poniżej standardu $i = 3$ – należności wątpliwe $i = 4$ – należności stracone	$n = k + o + p$, gdzie k – należność główna (z tytułu kapitału) o – należność z tytułu narosłych odsetek p – należność z tytułu narosłych prowizji		Banki mogą zastosować współczynnik wyższy od minimalnego, jednak nie wyższy od maksymalnego dla danej kategorii, jeżeli stwierdzą, że straty z tytułu prawidłowo sklasyfikowanych należności są wyższe niż rezerwy utworzone przy wykorzystaniu współczynnika minimalnego.	
			$w_1 = 0,01$ $w_2 = 0,20$ $w_3 = 0,50$	$w_1 < 0,20$ $w_2 < 0,50$ $w_3 < 1,00$ $w_4 = 1,00$

Źródło: opracowanie własne na podstawie zarządzenia nr 9 Czeskiego Narodowego Banku z 6.11.2002 r. w sprawie zasad wyceny należności finansowych i tworzenia rezerw bankowych oraz zasad nabywania niektórych rodzajów aktywów.

Tabela 5 Warunki uwzględniania zabezpieczeń jako pozycji korygującej podstawę tworzenia rezerw na indywidualne należności w bankach w Republice Czeskiej

Zabezpieczenia korygujące podstawę tworzenia rezerw na należności finansowe obejmują wyłącznie takie, które spełniają jednocześnie następujące warunki:
1. Występują w jednej z form: zastaw, hipoteka, poręczenie, gwarancja, pochodne instrumenty kredytowe.
2. Bank ma pewność, że zgodnie z prawem w przypadku niedotrzymania przez dłużnika warunków umowy zostanie z nich zaspokojony w sensownym czasie.
3. Ich wartość uwzględniona jako korekta nie jest większa niż: <ul style="list-style-type: none"> – cena sprzedaży netto przyjętych zabezpieczeń pomniejszona o kwotę, która zabezpiecza także inne aktywa banku lub aktywa osób trzecich, jeżeli mogą się z nich zaspokoić przed bankiem, – wartość księgowa należności, na które zostały przyjęte.
4. Nie zostały ujęte w wykazie zabezpieczeń, które nie mogą korygować podstawy tworzenia rezerw na należności finansowe, obejmującym: <ul style="list-style-type: none"> – zabezpieczenia przyjęte na należności zakwalifikowane jako stracone, w przypadku gdy jedna płatność (lub więcej) z tytułu kapitału, odsetek lub prowizji jest przeterminowana więcej niż o 540 dni, z wyjątkiem należności w pełni zabezpieczonych przez podmiot zaliczony do grupy z zerową wagą ryzyka, – zabezpieczenia, z tytułu których bank ma być w razie potrzeby zaspokojony przez osoby trzecie, jeżeli ich własne wierzycielności wobec banku zostały zakwalifikowane jako zagrożone albo niektóre z nich spełniają warunki, aby je tak zakwalifikować, – zabezpieczenia w postaci udziałowych papierów wartościowych banku wierzyciela lub ich derywatów, – zabezpieczenia w postaci udziałowych papierów wartościowych, udziałów lub ich derywatów: <ul style="list-style-type: none"> – podmiotów, które kontrolują bank, – podmiotów, które są kontrolowane przez te same jednostki, co bank, – podmiotów, które pozostają pod kontrolą banku.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Basic indicators of the banking sector as of 30 June 2004, áNB 2004, tab. 1.

$$r^{\text{II}} = r \pm s,$$

gdzie $s = c - n$, zaś $n = k + o + p$.

Jak z powyższego wynika, w omawianej sytuacji wartość rezerwy, ustalona według formuły standardowej (r), powinna być skorygowana o różnicę (s) między ceną nabycia należności (c) a wartością należności stanowiącą podstawę tworzenia tej rezerwy, obliczoną jako suma należności głównej (k) oraz narosłych odsetek (o) i prowizji (p). Korekta, o której mowa, będzie miała charakter:

– ujemny, jeżeli różnica (s) wykaże wartość ujemną, czyli gdy $s < 0$ ($c < n$), to $r^{\text{II}} = r - s$, przy czym $s \geq r$
– dodatni, jeżeli różnica (s) wykaże wartość dodatnią, czyli gdy $s > 0$ ($c > n$), to $r^{\text{II}} = r + s$.

W przypadku należności powstałych w wyniku cesji portfela innych należności banku rezerwa powinna być utworzona w takiej kwocie, aby został spełniony warunek:

$$n_c - r^{\text{III}} \leq \Sigma (n - r).$$

Zgodnie z tym warunkiem, różnica między wartością należności z tytułu cesji (n_c), obliczona jako suma należności głównej (k) oraz narosłych odsetek (o) i prowizji (p), czyli ($n_c = k + o + p$), a rezerwą utworzoną na nią, zgodnie z formułą standardową (r^{III}), nie może być większa niż suma różnic między poszczególnymi należnościami składającymi się na portfel będący przedmiotem cesji (n) a rezerwami (r), które byłyby na nie utworzone, zgodnie z formułą standardową, gdyby cesja nie miała miejsca. Inaczej mówiąc, wartość rezerwy w omawianej sytuacji powinna spełniać warunek:

$$r^{\text{III}} \geq n_c - \Sigma (n - r).$$

Procedura ustalania wartości rezerw na indywidualne należności oparta na szacowaniu strat

Banki funkcjonujące w Republice Czeskiej mogą zrezygnować z klasycznej procedury ustalania wartości rezerw na indywidualne należności, jeżeli do celów prowadzenia rachunkowości i sporządzania sprawozdań finansowych wyceniają poszczególne należności na podstawie oczekiwanych z ich tytułu przepływów pieniężnych, a straty z tytułu utraty przez nie wartości bilansowej (J) ustalają jako różnicę między wartością bilansową należności z tytułu jednej umowy (n_b) a oczekiwanymi przyszłymi przepływami pieniężnymi z jej tytułu, zdyskontowanymi pierwotną efektywną stopą procentową (n_p), czyli według formuły: $l = n_b - n_p$. W takim przypadku wycena wymaganych rezerw (r) nie przebiega według procedury klasycznej, lecz tworzy się je w takiej wartości, aby w pełni pokryły oszacowane straty, czyli w wartości równej tym stratom, a więc według formuły: $r = l$.

Rezerwy na portfel należności wymagających uwagi

Przez pojęcie portfela należności wymagających uwagi należy rozumieć portfel (koszyk, grupę) składający się z co najmniej dwóch jednorodnych należności (należności o podobnym charakterze), uznanych podczas indywidualnej oceny ich jakości za normalne, jeśli w przypadku tego portfela stwierdzono utratę wartości bilansowej. Obiektywnym dowodem utraty wartości są, w tym przypadku, symptomy, wskazujące na spadek wartości oczekiwanych przyszłych przepływów pieniężnych z całego portfela łącznie, wśród których wymienić można:

- wzrost stopy bezrobocia w pewnych sektorach gospodarki,
- spadek wartości nieruchomości,
- niekorzystną sytuację w sektorach gospodarki, w których działają dłużnicy,
- wzrost liczby dłużników w określonej branży, którzy nie wywiązują się w pełni z zawartych umów kredytowych.

Rezerwy na poszczególne portfele należności wymagających uwagi powinny być:

- tworzone w wysokości odpowiadającej zaobserwowanej utracie wartości bilansowej tych portfeli,
- odnoszone do portfeli, a nie do poszczególnych tworzących je należności, co oznacza, że nie należy ich dzielić i przyporządkowywać do pojedynczych należności występujących w poszczególnych portfelach.

Rezerwy na portfel należności indywidualnie nieistotnych

Przez pojęcie należności indywidualnie nieistotnych rozumie się w Czechach takie, których wartość w momencie pierwotnego ujęcia w księgach rachunkowych spełnia jednocześnie dwa warunki, a mianowicie:

- nie przekracza 5 mln czeskich koron,
- nie jest większa niż 1% wartości bilansowej netto aktywów banku.

W przypadku należności, o których mowa, ocena utraty wartości nie musi być dokonywana indywidualnie, dla każdej umowy z osobna. Istnieje możliwość przeprowadzenia takiej oceny w odniesieniu do portfela (koszyka, grupy) należności, przy wykorzystaniu statystycznych modeli szacowania strat, co jest jednak obwarowane koniecznością spełnienia określonych warunków. Bank może zastosować model statystyczny do oceny utraty wartości portfela należności wyłącznie wtedy, gdy dysponuje:

- portfelem składającym się wyłącznie z należności indywidualnie nieistotnych, które mają taki sam charakter, tj. są jednorodne (np. należności z tytułu kart kredytowych), i jednocześnie na tyle dużym, aby oszacowane straty można było uznać za statystycznie istotne;

- stosownym modelem, tj. takim, który uwzględnia zmiany wartości pieniądza w czasie, wszystkie oczekiwane przyszłe przepływy pieniężne dotyczące danego portfela oraz terminy spłaty poszczególnych należących do niego należności, ale nie uwzględnia przyszłych strat z tytułu utraty wartości należności w momencie ich pierwotnego ujęcia;

- odpowiednimi danymi, niezbędnymi do prawidłowego oszacowania strat, tzn. wystarczająco długimi szeregami czasowymi (w przypadku należności o umownym okresie spłaty powyżej jednego roku szeregi czasowe nie powinny być w zasadzie krótsze niż jeden cykl koniunkturalny lub trzy lata).

Jeżeli bank wycenia straty z tytułu utraty wartości bilansowej w odniesieniu do portfela należności indywidualnie nieistotnych przy wykorzystaniu modelu

statystycznego, to stosowne rezerwy powinny być:

- utworzone w wysokości równej oszacowanym stratom,
- przyporządkowane do portfela jako całości, a nie do poszczególnych, ujętych w nim należności.

Rezerwy na wybrane pozycje pozabilansowe

Zgodnie z obowiązującymi w Czechach przepisami, rezerwy na wybrane pozycje pozabilansowe mogą być tworzone przez funkcjonujące w tym kraju banki wyłącznie w celu pokrycia ujmowanych pozabilansowo, znanych zobowiązań, których realizacja jest prawdopodobna, natomiast termin płatności lub kwota nie są pewne. Ich przedmiot stanowią:

- udzielone przez bank gwarancje i poręczenia,
- zobowiązania z tytułu akceptowanych przez bank weksli obcych,
- udzielone przez bank gwarancje z tytułu indosu weksli,
- udzielone przez bank poręczenia wekslowe,
- zobowiązania banku z tytułu otwartych oraz potwierdzonych akredytyw.

W odróżnieniu od rezerw na należności, zwłaszcza indywidualne, wycena rezerw na wybrane pozycje pozabilansowe nie została w Czechach sformalizowana. Odnoszące się do niej unormowania sugerują jedynie, że rezerwy te powinny być przez banki tworzone zgodnie z zasadami rachunkowości, które nie narzucają żadnych szczegółowych rozwiązań w tym względzie. Oznacza to, że poruszone zagadnienie pozostaje w gestii zarządów banków, które dokonując wyceny, powinny się kierować dotychczasowymi doświadczeniami oraz – jeżeli zachodzi taka potrzeba – korzystać z porad niezależnych ekspertów.

Jeśli natomiast chodzi o pozostałe kwestie dotyczące funkcjonowania rezerw na wybrane pozycje pozabilansowe, to przepisy prawa sugerują, że rezerwy te:

- powinny być tworzone w ciężar kosztów, niezależnie od tego, czy wykazywany przez bank wynik finansowy będzie zyskiem czy stratą,

- mogą być wykorzystywane, poprzez pomniejszenie ich salda, tylko do realizacji konkretnych celów, na które zostały utworzone,

- powinny być rozwiązywane na dobro przychodów, zawsze gdy zanikną przyczyny ich utworzenia (np. minął okres ważności udzielonej przez bank gwarancji), a więc gdy ich dalsze utrzymywanie jest bezpodstawne i bezcelowe.

Z obowiązujących w Czechach zasad rachunkowości wynika poza tym, że:

- 1) rezerwy na wybrane pozycje pozabilansowe należy ewidencjonować na odrębnym koncie, a nie na koncie, na którym ujmowane są pozycje stanowiące przedmiot ich tworzenia,

Tabela 6 *Determinanty zaliczania rezerw na ryzyko kredytowe do kosztów uzyskania przychodów, ustalanych do celu podatku dochodowego, którego podatnikami są czeskie banki*

Determinanty	Rodzaje rezerw	
	Rezerwy na należności	Rezerwy na wybrane pozycje pozabilansowe
Dotyczące przedmiotu rezerw	Do kosztów uzyskania przychodów mogą być zaliczane wyłącznie rezerwy, których przedmiot stanowią:	
	<p>Należności:</p> <p>1) nieprzedawnione</p> <p>2) pojedyncze, tj. wynikające z poszczególnych umów (nie można zaliczać do kosztów uzyskania przychodów rezerw utworzonych na portfel należności)</p> <p>3) z tytułu:</p> <p>a) kredytów lub</p> <p>b) zrealizowanych gwarancji udzielonych przez banki:</p> <ul style="list-style-type: none"> – na podstawie umowy, odpowiednio, kredytowej lub gwarancji bankowej, zawartej zgodnie z czeskim kodeksem handlowym lub porównywalnymi przepisami prawa państwa członkowskiego UE, – klientom: – niebędącym bankami, – mającym siedzibę lub miejsce zamieszkania w krajach członkowskich UE. 	<p>Gwarancje spłaty kredytów bankowych, udzielone przez banki:</p> <ul style="list-style-type: none"> – na podstawie prawa państwa członkowskiego UE, – klientom mającym siedzibę lub miejsce zamieszkania w krajach członkowskich UE.
	Dotyczące wartości rezerw	Wartość rezerw zaliczanych do kosztów uzyskania przychodów w okresie podatkowym nie może być większa niż:
Dotyczące ewidencji rezerw (należności)	<p>2% podstawy ich tworzenia, obliczonej jako średni stan* wartości bilansowej należności stanowiących ich przedmiot:</p> <ul style="list-style-type: none"> – głównych (bez odsetek i prowizji), – niepominiętych o utworzone wcześniej rezerwy, – niezabezpieczonych gwarancjami bankowymi. <p>100% niezabezpieczonej wartości bilansowej należności głównej z tytułu jednej umowy, jeżeli spełnione są jednocześnie trzy warunki:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wartość bilansowa należności głównej w momencie jej powstania nie przekracza 30 tys. CzK, – suma należności głównych banku od jednego kredytobiorcy, na dzień tworzenia rezerwy, nie przekracza 30 tys. CzK, – od końca umownego terminu spłaty należności nie upłynęło więcej niż 12 miesięcy; 	<p>2% średniego stanu* zobowiązań pozabilansowych stanowiących ich przedmiot</p>
	Łączna wartość rezerw na należności, w tym z tytułu ryzyka kredytowego, zaliczanych w bankach do kosztów uzyskania przychodów, nie może przekraczać całkowitej wartości należności, na które je utworzono.	
	Jeżeli bank, na podstawie danych wynikających z rachunkowości lub dokumentacji przekazywanej do ČNB, udowodni zasadność tworzenia wyższych rezerw niż 2% ich podstawy, to na podstawie stosownego wniosku banku organ podatkowy może zezwolić na ich utworzenie w innej, wiarygodnie uzasadnionej kwocie.	
	Zaliczenie rezerw do kosztów uzyskania przychodów uwarunkowane jest prowadzeniem przez banki** stosownej ewidencji, zgodnie z przepisami ustawy z 12.12.1991 r. o rachunkowości***, w zakresie:	
	– poszczególnych należności stanowiących przedmiot tworzenia rezerw zaliczanych do kosztów uzyskania przychodów,	– rezerw na zobowiązania pozabilansowe, zaliczanych do kosztów uzyskania przychodów (według ich przeznaczenia)
	– rezerw na należności, zaliczanych do kosztów uzyskania przychodów.	

* Średni stan oblicza się na podstawie salda należności (zobowiązań pozabilansowych) na pierwszy dzień pierwszego miesiąca danego roku podatkowego i salda ustalonych na ostatni dzień każdego miesiąca danego roku podatkowego.

** Banki, które prowadzą księgi rachunkowe i sporządzają sprawozdania finansowe zgodnie z Międzynarodowymi Standardami Rachunkowości, w ewidencji na potrzeby podatku dochodowego nie powinny uwzględniać zasad z nich wynikających.

*** Zákon č. 563/1991 Sb. ze dne 12. prosince 1991 o účetnictví, ve znění změn podle zákona: č. 117/1994 Sb., č. 227/1997 Sb., č. 492/2000 Sb., č. 353/2001Sb., č. 575/2002 Sb., č. 437/2003 Sb., č. 257/2004 Sb., č. 669/2004 Sb.

Źródło: opracowanie własne na podstawie ustawy z 20.11.1992 r. o rezerwach dla celów ustalenia podstawy opodatkowania podatkiem dochodowym.

2) konto rezerw, o których mowa, nie może wykazywać salda debetowego, co oznacza, że wartość rezerw wykorzystanych i rozwiązanych w okresie sprawozdawczym nie może być większa niż całkowita wartość, w której zostały utworzone,

3) wartość rozwiązanych rezerw na wybrane pozycje pozabilansowe, które zostały utworzone w poprzednich okresach sprawozdawczych, oraz saldo rezerw utworzonych i rozwiązanych w okresie sprawozdawczym powinny być przez bank wykazane w odrębnych pozycjach rachunku zysków i strat,

4) saldo rezerw na wybrane pozycje pozabilansowe, ustalone na dzień bilansowy, bank powinien wykazać w odpowiedniej pozycji bilansu, po stronie pasywów.

Rezerwy na ryzyko kredytowe a podatek dochodowy

Do rezerw na ryzyko kredytowe odnoszą się w Czechach, jak już wspomniano, nie tylko przepisy z zakresu bankowości i rachunkowości, ale także z dziedziny prawa podatkowego. Te ostatnie określają możliwe relacje między omawianymi rezerwami a podatkiem dochodowym, którego podatnikami są banki. Związki, o których mowa zachodzą wówczas, gdy utworzone rezerwy zaliczane są do kosztów uzyskania przychodów, kształtujących podstawę opodatkowania podatkiem dochodowym, co nie dotyczy jednak bezwzględnie ich wszystkich. Okazuje się bowiem, że zgodnie z §24 ust. 2 lit. i) ustawy o podatku dochodowym, banki mogą zaliczać do kosztów uzyskania przychodów wyłącznie rezerwy utworzone w wysokości i na zasadach określonych w odrębnej ustawie, odnoszącej się do tego zagadnienia⁷, tj. spełniające warunki, które przedstawił w tabeli 6.

Wśród omawianych warunków znalazły się też dotyczące przedmiotu tworzenia rezerw na ryzyko kredytowe oraz wartości, która z tytułu utworzenia tych rezerw może obciążać koszty uzyskania przychodów, a także ich ewidencji.

Rezerwy na ryzyko kredytowe a obowiązki banków

Funkcjonowanie rezerw na ryzyko kredytowe wiąże się z dodatkowymi obowiązkami, które są nakładane na czeskie banki zarówno przez przepisy bankowe oraz bilansowe, jak i podatkowe.

W związku z tworzeniem omawianych rezerw wspomniane banki co najmniej raz na kwartał powinny:

– sprawdzać, czy nastąpiła utrata wartości bilansowej należności z tytułu poszczególnych umów i czy ich

klasyfikacja do poszczególnych kategorii jakościowych jest prawidłowa,

– oceniać adekwatność poszczególnych rodzajów utworzonych rezerw i korygować ich poziom stosownie do potrzeb,

– weryfikować realność oszacowanych strat z tytułu utraty wartości bilansowej należności, co dotyczy tych wierzytelności, które wyceniane są na podstawie oczekiwanych z ich tytułu przepływów pieniężnych.

Dodatkowo, omawiane instytucje są zobowiązane:

– na bieżąco monitorować aktualne straty związane z poszczególnymi portfelami należności indywidualnie nieistotnych i sprawdzać poprawność szacunków w tym względzie,

– regularnie weryfikować stosowność modeli statystycznych wykorzystywanych do szacowania strat z poszczególnych portfeli należności indywidualnie nieistotnych oraz poprawność ich parametrów.

Oprócz tego czeskie banki muszą też zawsze (w każdym momencie) być w stanie uzasadnić, że poziom utworzonych przez nie poszczególnych rodzajów rezerw jest właściwy, tzn. adekwatny do ich potrzeb, oraz udowodnić, iż modele statystyczne wykorzystywane przez nie do szacowania strat z poszczególnych portfeli należności indywidualnie nieistotnych są wystarczająco (dostatecznie) ostrożne.

Omawiając obowiązki banków w odniesieniu do rezerw na ryzyko kredytowe, nie można pominąć kwestii ich ewidencji w księgach rachunkowych i prezentacji w sprawozdaniach finansowych, co jednak wydaje się oczywiste. Czeskie banki są zobligowane do wykazywania danych o rezerwach na ryzyko kredytowe w odpowiednich pozycjach bilansu oraz rachunku zysków i strat oraz informacji o zasadach i sposobach wyliczania ich wartości wraz z wyjaśnieniami co do przesłanek ich tworzenia, wykorzystywania i rozwiązywania – w załączniku do wymienionych sprawozdań.

Jako podatnicy podatku dochodowego banki powinny też, w związku ze składaniem zeznań podatkowych, każdorazowo sprawdzać zasadność utrzymywania utworzonych rezerw oraz porównywać ich faktyczny stan z wartością, którą mogą z ich tytułu uwzględniać, zgodnie z przepisami podatkowymi, w kosztach uzyskania przychodów, kształtujących podstawę opodatkowania podatkiem dochodowym.

Zakończenie

Czechy należą do krajów, w których zasady funkcjonowania rezerw na ryzyko kredytowe zostały dosyć szczegółowo uregulowane w przepisach prawa. Z analizy tych unormowań wynika, że:

• Nie zostały one ujęte w jednym akcie prawnym, lecz w kilku odrębnych, o różnej randze.

⁷ Chodzi o powołaną wcześniej ustawę z 20.11.1992 r. o rezerwach dla celów ustalenia podstawy opodatkowania podatkiem dochodowym.

- Są one jednolite dla wszystkich banków, ale nie tak samo szczegółowe dla wszystkich rodzajów rezerw, o których mowa.

- Ewolują – ostatnie wprowadzone w nich zmiany obowiązują od 1.01.2005 r. i wyraźnie nawiązują do zasad zawartych w międzynarodowych standardach rachunkowości, w tym głównie w MSR 39 „Instrumenty finansowe – ujmowanie i wycena” oraz w MSR 37 „Rezerwy, zobowiązania warunkowe i aktywa warunkowe”.

Rezerwy na ryzyko kredytowe, będące typem rezerw na ryzyko i straty, obejmują rezerwy na należności finansowe oraz rezerwy na wybrane pozycje pozabilansowe.

Metodologia ustalania wartości rezerw na należności finansowe jest zróżnicowana w zależności od tego, co stanowi ich podstawę – poszczególne należności czy ich portfele (portfele należności wymagających uwagi, portfele należności indywidualnie nieistotnych). To

z kolei jest zdeterminowane przyjętym sposobem oceny aktualnej wartości należności.

Rezerwy na indywidualne należności mogą być tworzone według jednej z dwóch procedur – klasycznej, wykorzystującej obligatoryjne współczynniki ryzyka, lub procedurze opartej na szacowaniu strat z tytułu utraty wartości należności.

Szczegółowe reguły wyceny rezerw na wybrane pozycje pozabilansowe nie są sformalizowane i ujednolicone dla wszystkich banków. Oznacza to, że banki ustalają wartość wspomnianych rezerw według własnych, wypracowanych przez siebie procedur które jednak muszą być zgodne z zasadami rachunkowości,

Nie wszystkie utworzone rezerwy stanowią koszt uzyskania przychodu. Tylko niektóre z nich mogą pomniejszać podstawę opodatkowania podatkiem dochodowym, którego podatnikami są banki.